

Лілія Овдійчук,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови
та методик викладання
Міжнародного економіко-гуманітарного
університету імені акад. С. Дем'янчука
м. Рівне

Літературно-психологічний портрет Олександра Купріна
(до проблеми вивчення біографії письменника на уроках зарубіжної літератури)

Анотація

У статті з'ясовано основні методи і прийоми вивчення біографії письменника на уроках зарубіжної літератури, а також представлено авторську таблицю «Літературно-психологічний портрет Олександра Купріна» та методику роботи за її матеріалами на уроці вивчення життєвого шляху митця.

Ключові слова. Біографія письменника, літературно-психологічний портрет, освіта, сфера діяльності, родовід, риси характеру, кредо, світ захоплень митця.

Литературно-психологический портрет Александра Куприна
(к проблеме изучения биографии писателя на уроках зарубежной литературы)

Аннотация

В статье определены основные методы и приемы изучения биографии писателя на уроках зарубежной литературы, а также представлена авторская таблица «Литературно-психологический портрет Александра Куприна» и методика работы за ее материалами на уроке изучения жизненного пути художника.

Ключевые слова. Биография писателя, литературно-психологический портрет, образование, сфера деятельности, родословная, черты характера, кредо, мир увлечений художника слова.

Literary-psychological portrait of Alexander Kuprin
(to the problem of study of biography of writer on the lessons of foreign literature)

Annotation

In the article basic methods and receptions of study are found out biography of writer on the lessons of foreign literature, and also an author table is represented «literary-psychological portrait of Alexander Kuprin» and method of work with her on the lessons of study of artist biography.

Keywords. Biography of writer, literary-psychological portrait, education, sphere of activity, genealogy, character, credo traits, world of fascinations of artist.

Вивчення біографії письменника на уроках зарубіжної літератури – це перша сходинка до розуміння творчості письменника, його ролі й значення в історії розвитку літературного процесу, культури, цивілізації. Життєвий шлях письменника розглядається на етапі підготовки до сприйняття художнього твору. Обсяг матеріалу, який подається на уроці, залежить від класу та програмових вимог. У старших класах вивчення біографії письменника має свої особливості, які зумовлені програмовими вимогами. Адже під час розгляду монографічної теми перший акцент ставимо на особистості митця. Причому не тільки обсяг матеріалу, а й характер його подачі буде іншим. У якому б ракурсі не розглядалися життєвий і творчий шлях письменника: біографічний нарис чи короткі відомості про письменника, — важливо, щоб пропонований матеріал був змістовним, цікавим, не переобтяженим датами, містив першоджерела і допоміг

учням осягнути індивідуальність письменника, його характер, уподобання, життєве та творче кредо. Це збагачує старшокласників цікавою інформацією, а також формує естетичні уподобання та почуття, моральні якості.

Біографія митця містить багато непересічних подій, яскравих спогадів, захоплень, фактів, з яких складається життєва канва.

Програма із зарубіжної літератури пропонує вивчення життєвого і творчого шляху Олександра Купріна в 11 класі. [3;45] Життя письменника певним чином пов'язане з Україною. Служба в армії на Волині, діяльність як газетяра і репортера у Києві, перебування у с. Казимирці (тепер Кузьмівка) на Рівненщині, де він був управителем маєтку, псаломником, мисливцем, одеський та кримський періоди життя – все це дало багато тем та сюжетів для майбутніх творів. Найбільш відомі – це повісті «Поєдинок», «Олеся», «Лістрігони», «Гамбрінус», оповідання з так званого поліського циклу «Лісова глушина», «На глухарів», «Срібний вовк», «Конокради», «Опечатані немовлята».

Мета нашої статті – представити авторську таблицю «Літературно-психологічний портрет Олександра Купріна» як один із засобів вивчення біографії письменника на уроці зарубіжної літератури, а також методику роботи за її матеріалами.

Завдання, які ставимо перед собою:

- проаналізувати літературу з проблеми вивчення біографії письменника в школі;
- з'ясувати основні методи і прийоми вивчення життєпису письменника на уроках літератури;
- представити авторську таблицю «Літературно-психологічний портрет Олександра Купріна» та методику роботи за її матеріалами на уроці вивчення життєвого і творчого шляху митця.

Методологічною основою статті є праці науковців-методистів Л. Мірошніченко, Ю. Ковбасенка, Є.Пасічника, Н. Волошиної, І. Каплан про вивчення біографії письменника в школі, а також дослідження про життєвий та творчий шлях Олександра Купріна літературознавців В. Афанасьєва, П. Беркова, А.Волкова, Л. Крутікової, Ф. Кулешова, О. Михайлова спогади М. Купріної-Йорданської, К. Купріної, М.Кисельова. У поодиноких статтях методичного характеру (М. Безсонова, І. Коплан, Д. Райхін) акцент робиться на вивченні повісті «Поєдинок» та «Гранатовий браслет».

Авторська таблиця «Літературно-психологічний портрет Олександра Купріна» є спробою представити життя і творчість майстра слова на основі листів, щоденників, автобіографічних творів, спогадів, есе [4,7-9] так, щоб в учнів склалося цілісне враження про вдачу, характер, світ захоплень, рівень освіченості, кредо, а також оточення, друзів, значення творчості письменника, його внесок у світовий літературний процес.

Олександр Купрін

Місце і дата народження	Народився 26 серпня 1870 року у Наровчаті, родовому маєтку матері. Зберегти життя хлопчику допоміг один старець, який прославився благочестям і мудрістю. Знаючи про долю попередньо новонароджених хлопчиків (вони помирили маленькими), старець помолився разом з матір'ю і порадив: «Коли народиться немовля, нехай художник зобразить на завчасно заготовленій дубовій дощечці точно за мірками новонародженого образ святого Олександра Невського. Потім ти освятиш образ і повісиш його в головах дитини. І святий Олександр Невський збереже тобі його [11, с.25].» Це був своєрідний талісман, який згодом мати передала перед одруженням сина Олександра як батьківське благословення невістці Марії Карлівні Давидовій. Помер Купрін 25 серпня 1938р. в Петербурзі.
Родовід	Нащадок древнього роду татарських князів по лінії матері (Марія Олексіївна була княжною з роду Кулунчакових (ханів Касимівських), чим дуже пишався Купрін і підкреслював це, носячи тубетейку, яка робила його схожою на кримського хана. Мала вроджений смак, гострий розум, незалежний і гордий

	характер. Батько – Іван Іванович Купрін, належав до різночинців, був колежським реєстратором, помер, коли сину був 1 рік. Як згадують сучасники, не був обділений художніми здібностями: грав на скрипці, малював масляними фарбами.
Оточення, друзі	Серед найближчих друзів молодості – київська інтелігенція: семінарист-філософ М.Барвінський, фейлетоніст, знавець української пісні М.Кисельов та ін. У петербурзький період найближчий друг, критик і порадник – дружина Марія Йорданська-Купріна, а також письменники Ф. Батюшков, А. Чехов, І. Бунін, М. Горький. Товаришував з силачами І. Піддубним та І. Заїкіним, церковними артистами Дуровим і Жакоміно, художником Нілусом, відомими льотчиком і спортсменом С. Уточкіним. В еміграції відчував дружню підтримку І.Репіна, Саші Чорного.
Сім'я	Був двічі одружений. Марія Йорданська-Купріна, перша дружина, редактор прогресивного журналу «Мир Божий», який виходив у Петербурзі. Згодом написала книгу спогадів «Роки молодості». У цей період Купрін створив найкращі повісті і оповідання. Донька Ліза померла у 21-річному віці, залишивши 10-місячного сина Миколу. Друга дружина Єлизавета Морицівна Купріна (Гейнріх) стала ангелом-хранителем до кінця життя Олександра Івановича. Була нянькою і терплячою сестрою милосердя у часи, коли Купрін страждав від згубних звичок. Донька Ксенія від другого шлюбу стала відомою актрисою французького кіно та автором книги спогадів «Купрін – мій батько».
Зовнішність	«Мав атлетичну фігуру, був широкий у плечах, із залізними м'язами. У нього було велике, добре лице, темні очі, невеликі вуса і борідка, каштанове волосся, закинута назад. Обличчя спокійне, усміхнене».
Вдача, характер	Натура стихійна і надзвичайно мінлива, непосидюча. Бунтарство – одна із рис характеру, що рано сформувалася. Нестримано поривний, непередбачуваний у вчинках. Бурхливо реагував на несправедливість та на прояви приниження людської гідності осіб, які не могли захистити себе. Безпечний і марнотратний. Міг перевтілюватися у героїв, про яких писав. За спогадами М. Купріної-Йорданської мав «складний характер, недовірливий і запальний, відвертий, життєрадісний і великодушний». У ньому поєднувалися величезна життєлюбність і цікавість до всього з приступами меланхолії та відрази до себе, розгубленості. Мав буйний норів і непомірне самолюбство. Схильний до азарту і ризику.
Освіта	Навчався у Розумовському пансіоні (сирітському притулку), згодом – у військовій гімназії, перейменованій пізніше на Московський кадетський корпус, юнкерському училищі.
Сфера діяльності	Був офіцером у Дніпровському піхотному полку (в Проскурові, Гусятині, Волочиську на Хмельниччині), вийшов у відставку в чині поручника. Дуже часто міняв рід занять у роки молодості: був землеміром, псаломником, управителем маєтку у Рівненському повіті, займався вирощуванням тютюну-сріблянки. Вивчав зубопротезну справу і нетривалий період був зубним лікарем. Працював декілька місяців в бродячій трупі акторів, згодом вантажником, у газетах та журналах – хронікером і рецензентом, обліковцем у кузні і столярній майстерні на сталеварному заводі на Донбасі, службовцем. Організував атлетичне товариство і відкрив цирк. Було знайоме йому й бездомне існування: “за часів своєї бурхливої молодості ... бачив багато, побував скрізь... і тому його твори є довідником російського бродяжництва...». Бродяжництво – рід заняття, до якого час від часу повертався Купрін, вивчаючи таким чином життя різних суспільних верств (рибалок, вантажників, фокусників, музикантів), у тому числі й

	найнижчих, зокрема, «київського дна». Згодом ці спостереження ставали матеріалом для творів. Працював в редакції популярного петербурзького журналу «Мир Божий» у відділі белетристики і поезії.
Кредо	Мав правило, не писати того, чого не бачив і не відчув. «Я люблю життя і людей. Кожна людина, хто б вона не була і яким би не був її духовний розвиток, мені цікава, як особистість, як атом неосяжного космосу». «Не в силі, не у вправності, не в розумі, не в таланті, не у творчості виражається індивідуальність. А в любові!», «Мова — це історія народу. Мова — це шлях цивілізації і культури». «Жоден талант нічого не вартий без систематичної освіти». «Я особисто люблю правду голу, яка б'є по головах... Тому вважаю, що письменник повинен вивчати життя, не відвертаючись ні від чого..., чи погано пахне, чи брудно – іди, спостерігай... Не пристане, але зате живих документів не відгребеш лопатою».
Захоплення і обдарування	Від матері успадкував любов до землі, був неабияким садівником, любив розводити рідкісні квіти, городину, взагалі не цурався фізичної праці, знаходив у ній розраду і гарний стимул до письменницької праці. Улюблені квіти – резеда. Мав гарний розарій. Любив полювати, рибалити. Цікавився фольклором різних народів, вивчив українську мову (зокрема поліський говір). Любив слухати і співати народні пісні в колі української інтелігенції в Києві та живучи серед поліського люду. З великим захопленням слухав піснеспіви у Києво-Печерській лаврі та Софійському соборі. Дуже любив цирк і проводив там багато часу. Був прив'язаний до тварин, вивчав їх поведки. «Це мої молодші брати і сестри», - казав Купрін. Його домашні улюбленці – собака та сибірський кіт Ю-ю. У пошуках нових вражень часто мандрував. Любив малювати, відвідував рисувальну школу М.Мурашка. Мав артистичні здібності, грав у аматорських виставах. Гарно декламував. Любив і умів слухати тишу. Одне із улюблених занять – спорт. Займався боксом, аероспортом. Час від часу потребував нових відчуттів: спускався на морське дно, літав на аероплані. З усіх письменників найбільше цінував Пушкіна та Л.Толстого, з іноземних – Р.Кіплінга та К. Гамсуна. Любив творчість Бетховена та І.Репіна. Відчував владу музики над людиною, особливо вразила його «Аппассіоната» Бетховена: «Музика, яка велика і жорстока сила. Вона мимоволі будить в людині забуті спогади і почуття, які змушують страждати і плакати від зворушення.» Під час закордонних поїздок письменника надзвичайно вразила красою Венеція.
Творчість	Твори увійшли в 9-ти, згодом в 11-томник. Купрін писав оповідання, п'єси, повісті, спогади (про Чехова, Л. Толстого, Сашу Чорного), статті, рецензії, замітки. Найвідоміші повісті «Олеся», «Поєдинок», «Яма», «Молох»; оповідання «Гранатовий браслет», «Ріка життя», «Білий пудель», «Штабс-капітан Рибников», «Гамбринус», «Чудесний лікар», «В цирку», «Суламіф», «Конокради», «На глухарів», «У глушині», «Срібний волк», «Опечатані немовлята». Автобіографічні твори «Святая ложь» - про перебування з матір'ю до 5 років у Вдовиному будинку, «Втікачі» - про навчання у Разумовському пансіоні; «Кадети», «Юнкери» - про роки навчання у Другій Московській гімназії, «Дізнання», «Нічліг», «Нічна зміна», «Непояснимо» - про армійський побут, «В цирку», «Allez», «Клоун» - про роботу в цирку.
Визнання та місце у світовій літературі	«...простота, глибина і ясність, якими сповнені всі сторінки Купріна, давно поставили його за межі примхливої моди і відвели йому тривке, стабільне місце у свідомості читачів, які не потребують провідника» Саша Чорний. «У його обдаруванні є щось заворожуюче, жіноче, незважаючи на страшні речі,

про які він пише» М. Горький. «Абсолютно всі під час читання відчувають, що все написане Купріним – правда, навіть дами, які не знають військової служби». Було екранізовано «Поєдинок» та «Олесю» (двічі), «Гранатовий браслет», «Білий пудель», «Яма», «Юнкери» та інші твори письменника.
--

Методика використання таблиці на уроках досить різноманітна. Ознайомлення з її матеріалами можливі як на етапі підготовки до сприймання літературного твору, так і на етапі узагальнення та систематизації вивченого твору чи творчості письменника загалом. Тобто в одному випадку таблиця буде наочним, в іншому – інформаційним матеріалом або ж орієнтиром учителеві у підборі мистецьких творів як емоційно-змістового доповнення уроку та для відтворення естетичного світу (смаків, уподобань, обдарувань) письменника. Таблиця передбачає створення естетичного середовища уроку за допомогою портретів, фотопортретів письменника, його батьків, друзів, репродукції картин, якими захоплювався митець. Робота з таблицею може мати не тільки інформаційний (ознайомлювальний) чи репродуктивний (бесіда) характер, а й проблемний, дослідницький. Варто запропонувати такі завдання: 1) Дослідіть, які з рис характеру визначили долю письменника? 2) У чому ви вбачаєте взаємозалежність між характером письменника та його уподобаннями та сферою діяльності? 3) Дослідіть, які з наведених висловів (кредо), на вашу думку, найбільше відповідають характерові митця? 4) Як характеризують Купріна його літературні уподобання (улюблені письменники та твори)?

Доречними будуть також особистісно зорієнтовані запитання: 1) Які риси характеру митця вам імпонують? 2) Які риси ви хотіли сформулювати в себе? 3) Що вам не подобається в характері письменника? 4) Як ви оцінюєте життєве і мистецьке кредо Купріна? 5) Чи є серед названих письменників ваш улюблений? 6) Твори яких із названих письменників вам хотілося б прочитати? 7) Яке хобі Купріна вам імпонує?

Дуже важливо на уроці використати спогади сучасників про письменника та уривки з листів, щоденникових записів, інтерв'ю. Пропонуємо такі завдання.

Завдання 1.

На основі поданих спогадів, зробіть висновок, чому Купрін так часто змінював професії і рід діяльності. Зробіть висновок про характер О. Купріна.

«Після виходу у відставку я спочатку хотів влаштуватися на роботу на завод. Але посварився і трохи не побився зі старшим майстром, який надзвичайно грубо поводився з робітниками. Тоді я поступив складачем у друкарню і час від часу приносив у редакцію газети, яку там друкували, замітки про вуличні події. Поступово я втягнувся в роботу, а через рік став неабияким газетярем і жваво строчив фейлетони на різні теми. Платили мені дуже небагато, але існувати було можна. ... Несподівано наступили дні жорстокого безгрошів'я. Я ледь перебивався з хліба на квас. Газета, у якій я працював, перестала платити мені за фейлетони (півтори копійки за рядок), і тільки зрідка вдавалося випросити у бухгалтера в рахунок гонорару рубель, а в кращому разі три рублі. Я заборгував хазяйці за кімнату, і вона погрозувала «викинути мої речі на вулицю». Довелося думати про те, щоб тимчасово перебраться на проживання в нічліжку і, оскільки наступило літо, зайнятися не літературною, а чесною працею вантажника на причалі». [8;44]

«Якось на запитання Маміна, де він пропадав кілька днів, Купрін відповів: «Ходив із рибалками в море, а потім розвантажував баркас. ... Я люблю фізичну працю: вона бадьорить і освіжає. Після тяжкої роботи впритул засісти писати легше, ніж після так званого «відпочинку», коли без діла тиняєшся по набережній чи сидиш за кухлем пива на поплавку зі знайомими. А піднімати з глибини тяжку сітку – нелегка робота, яка вимагає великої уваги і напруги. Щоб виходити в море з рибалками нарівні зі всіма, тягнути сіті не як пасажир, який

хоче здійснити морську прогулянку, а як рівний з ними по праці товариш, я вступив у риболовецьку артіль.

Попередньо журі, у складі якого були староста і кілька виборних, випробувало мою вправність в роботі і м'язову силу, а вже потім мене прийняли в артіль. І тепер, коли потрібно, я розвантажую баркас і з Колею Костанді мию палубу після чергового рейсу». [8;214].

Завдання 2.

На основі спогадів з'ясуйте уподобання та захоплення Купріна. Як це вплинуло на Купріна як письменника?

«Батьки міста, рибалки і поважні власники будинків подумали, що для процвітання Балаклави добре було б, аби Купрін став постійним мешканцем». Письменник купив ділянку напроти Генуезької башти в балці «Кефало-Врісі» і загорівся ідеєю збудувати дім, сад, виноградник. «Він завів переписку із садоводами Массандри відносно посадки декоративних і фруктових дерев, купував саджанці у місцевих садоводів, склав план будинку, доріжок, саду і відразу ж домовився з артілью робочих, які почали зривати скелю і ставити підпорну стіну для будинку». [8;216-217].

«Моя давня мрія – мати землю, займатися садівництвом і огородництвом. Я уже був здійснив це у Балаклаві, де придбав маєток і посіяв виноград. Але мене позбавили радості бачити плоди моїх рук». «Я вибрав місто Житомир, де я буду займатися улюбленими справами: розведу квіти, облаштую фруктовий сад, засію город. Заради цієї роботи я готовий відмовитися від письменницької діяльності. Зараз вона, на жаль, уже перетворилася на професію. Як тяжко це усвідомлювати». [7; 226-227]

«Зі всіх публічних видовищ найбільше люблю цирк; там людина така, якою вона є насправді. Сильна, смілива, піднімає вагу, скаче на коні, у кожному її русі спів і краса життя...» [7; 240]

«Олександр Іванович любив слухати тишу і ми вечорами часто ходили на бульвар, який тягнувся вздовж бухти. Ми сідали під великими акаціями на лавочці, які стояли біля самої води. Пізніше Купрін писав про Балаклаву: «Ніде по всій Росії, а я доволі об'їздив її у всіх напрямках, не слухав такої глибокої, повної, абсолютної тиші, як в Балаклаві. Тиша не порушується жодним звуком людського житла. Зрідка, один раз на хвилину, ледве розчуєш, як хлюпає маленька хвиля об камінь набережної. І цей розміреними поштовхами шумить кров у тебе у вухах. Скрипнув човен на своєму канаті. І знову тихо. Відчуваєш, як ніч і мовчання злились в обіймах». [8;188].

Відчував владу музики над людиною, особливо вразила його «Аппасіоната» Бетховена: «Музика, яка велика і жорстока сила. Вона мимоволі будить в людині забуті спогади і почуття, які змушують страждати і плакати від зворушення ». «Пройшло ще чотири роки, і тільки тоді Купрін розгорнув всі три «стрічки» «Гранатового браслета», який він закінчив «Аппасіонатою». [8; 65-66]

«Я люблю квіти, собак, городи, верхову їзду, сонце, море...»[7; 228]

Завдання 3.

На основі спогадів з'ясуйте, як писав твори Олександр Купрін? Як це вплинуло на нього як письменника і людину?

Під час роботи над «Поєдинком» шукав прізвище для свого героя. Тривалий час усі прізвища відкидав, бо вони здавалися штучними. «Мій герой – це я. У нього вкладаю я свої мрії, заповітні почуття, думки. Я повинен його любити і вірити йому, як вірю самому собі». [8; 125] Прізвище знайшлося випадково за досить комічних обставин. Якось дружина (Купріна-Йорданська) затрималася у знайомих, а за цей час ревнивий Купрін не знаходив собі місця. Коли дружина повернулася і розповіла, де була і з ким зустрічалася, назвавши прізвище Ромашова, письменник зрадів невимовно, бо це прізвище у ту ж мить дало життя головному персонажу повісті.

Купрін говорив: «І П'ятницький і Горький впевнені, що кінець «Поєдинку» буде такий благополучний, який був задуманий з самого початку: Ромашов видужує від тяжкої рани, пориває з військовою справою і починає нове життя. Але тепер я бачу, відчуваю, що такий кінець неможливий. Я не бачив того, про що взявся писати, я не бачив дуелі».

Мені відомі широко описані дуелі Пушкіна і Лермонтова, всю цю літературу я знаю, так само, як і всі картини, написані на цю тему, прекрасне репінське полотно та інші. Пози, вираз обличчя, – все це врзалось мені в пам'ять, але це ще мертвий матеріал, а не мої власні враження і переживання. Виклад же цих книжкових посібників буде шаблонним і неживим. У мене навіть не виникає жодної свіжої думки. Не знаю, що я буду робити. Єдиний вихід – закінчити повість смертю Ромашова, очевидно – його самогубством» [8; 197-198].

Згодом після виходу в світ повісті «Поєдинок» Купрін почав писати інший твір і скрушно зітхав: «Мій двійник – убитий, а писати «Злидарів» без нього не можу». [8;205]. Повість «Злидарі», у якій багато автобіографічного, залишилася незавершеною.

Завдання 4.

На основі спогадів з'ясуйте, яку роль відіграла мати у житті Купріна та у становленні його як письменника?

Мати Марія Олексіївна була княжною з роду Кулунчакових. Вийшла заміж за колезького реєстратора, рано овдовіла і була змушена з маленьким Олександром оселилась у Будинку для вдів. «Бідність зламала від природи незалежний і гордий характер моєї матері... Старших сестер треба було влаштовувати на стипендії в інститут, мене – в сирітський пансіон, а потім за казенний рахунок в корпус і військове училище. Яких принизливих клопотів їй це коштувало, і як мусило страждати її самолюбство. Але я зрозумів це значно пізніше. Кожен раз, коли я згадую про ці ранні враження мого дитинства, біль і образа знову оживають в мені з новою силою. Я знову починаю недовірко ставитися до людей, стаю роздратованим і з найменшого проводу готовий скипіти». [8;77]

З листів О.Купріна до матері: «Ти мені тепер дуже потрібна. Не твій досвід, не твій розум, а твій істинний смак, якому я вірю більше, ніж всій нинішній критиці». . [2;6]

Після смерті зізнався: «Розкажеш чи прочитаєш їй що-небудь, вона обов'язково висловить свою думку метким, сильним, характерним словом. Звідкіля тільки вона брала такі слова? Скільки разів я обкрадав її, вставляючи у свої оповідання її слова і вирази». [2;6]

Дослідіть питання «Купрін і Україна», використовуючи інтернетресурси:

<http://www.day.kiev.ua/154545/>; http://uk.wikipedia.org/wiki/Купрін_Оксандр_Іванович

Додаткові матеріали до уроку

Україна в житті Купріна

О.Купрін на Хмельниччині

У середині 1890 року Купріна, який закінчив «за першим розрядом» Олександрівське юнкерське училище в Москві, направили підпоручником до 46-го піхотного Дніпровського полку, який базувався в містечку Проскурове Подільської губернії (тепер — Хмельницька область). Купрін так описує свої враження про це містечко: «неймовірна глушина, вічна грязюка, стада свиней на вулицях, хатинки, мазанки з глини і гною» (оповідання «До слави», 1894 р.). Згодом він перебував на службі у Волочиську та Гусятині, де накопичував нові враження від зустрічей з різними людьми, осмислював пережите. «Без служби в Богом забутих подільських гарнізонах не був би написаний «Поєдинок».

Київський період

Живучи в Києві, Олександр Іванович займається журналістською діяльністю. Друкує перші твори. У 1894 році у журналі «Русское багатство» було опубліковано оповідання «Дізнання». Це був доволі гарний початок для письменника-початківця. Купрін працював у багатьох київських газетах «Київське слово», «Життя і мистецтво», «Киевлянин», а також друкувався у житомирській «Волині» та «Донской речи», «Приазовськом крає», «Самарской газете», «Одеских новостях» тощо. Написані для київських газет нариси склали цикли «Київські типи» та «Мініатюри», які Купрін згодом видав окремими книгами. У серії фейлетонів і нарисів Купрін зробив замальовки про мешканців великого міста. Письменник легко налагоджував стосунки з різними людьми, переймався їх турботами, горем і радощами, а згодом узагальнював, осмислював це у своїх творах.

У автобіографії, опублікованій у 1913 році, Олександр Іванович так пригадує роки своєї київської молодості (1894— 1896 рр.): «Я був у становищі інститутки, яку раптом завели в лісові хащі і залишили без одягу, їжі, компасу. А найтяжче те, що у мене не було ніяких знань, ні наукових, ні житейських».

У Києві О. Купрін тісно спілкується з місцевими літераторами, найбільше з М. Кисельовим. Ця дружба «стабілізувала» неврівноваженого і поривчастого Купріна. У сім'ї відомого київського фейлетоніста він знаходив розуміння і підтримку. Згодом син М.Кисельова написав книгу спогадів «Розповіді про Купріна».

Ще одна інтелігентна родина Каришевих допомагала Купріну. В. Каришева відіграла вирішальну роль у виданні книги Купріна «Мініатюри». Дочка Каришевих, Лідія, згадувала, що її мати сама вибирала для книги шрифт, папір та інше. [4;150]

Купрін на Поліссі

У Рівненському повіті Купрін перебував у 1897 році (ймовірно, зиму і весну і літо). Був псаломником, управителем маєтку, займався мисливством, рибальством, вирощуванням тютюну-сріблянки. Вивчав українську мову, звичаї, фольклорні твори. Повертався до Києва, сповнений творчих планів: він віз сюжети шести майбутніх творів («Лісова глушина» (1898), «Олеся» (1898), «На глухарів» (1899), «Срібний вовк» (1901), «Конокради» (1903), «Опечатані немовлята» (1915), які колись увійдуть до поліського циклу, а один з них, повість «Олеся», прославить його і поставить у ряд з класиками світової літератури. Маємо такий цікавий факт: кінокритик Г. Чахір'ян, який зустрічався із Купріним після його повернення з еміграції, стверджував, що письменник на запитання про автобіографічність повісті «Олеся» відповів: «Все це було зі мною [1; 33]». Літературознавці дослідили, що в селі Кузьмівка, де перебував письменник, жили прототипи і живуть нащадки героїв Купріна. Досить промовиста деталь: Купрін не дожив до свого 68-річчя один день, так, як напроорокувала «поліська відьма» Мануйлиха Івану Тимофійовичу, герою повісті «Олеся»: «Якщо в 67 років не помреш, то...» Ці три крапки приховали, що могло б бути, якби не смерть письменника.

Митець через десятки років згадував про перебування на Поліссі: то писав твори на сюжети, які зародились тут, то пригадував поліський край за різних обставин: перебуваючи в Югославії і слухаючи спів і гру на гусях герцоговинця, написав: «Так, я уже чув давно, років з двадцять п'ять тому, цю скупку, тужливу, первісну мелодію. Чув на Поліссі, в селі Казимирці на базарі від старого сліпого лірника [5;339-340]» або «у Південному Поліссі, в селі Казимирці я бачив град завбільшки приблизно як кулак дванадцятирічного хлопчини... Цей град вмить повибивав усі шибки в старому поміщицькому будинку, збезлибив усю плантацію шовковиці. Він убив у полі підпаса і кілька десятків ягнят...[6; 71]».

В останньому творі поліського циклу “Опечатані немовлята” знову автобіографічний момент: „Мій приятель, інженер, попросив мене приїхати до нього, на північ Полісся, в село Казимирку, де у нього було біля двох тисяч десятин. Чомусь він вирішив зайнятися вирощуванням там тютюну... Тому, напакувавши валізи насінням тютюну-сріблянки і кількома десятками брошур, я відважився на цю непевну справу [5;14]”

Виконання одинадцятикласниками таких дослідницьких та проблемно-пошукових завдань – важливий етап формування і розвитку загальнодидактичних і специфічних умінь та навичок, а також можливість самостійно опрацювати біографічні дані на основі спогадів, листів, інтерв'ю.

Отже, першоджерельні матеріали до вивчення життєвого шляху письменника допоможуть учням зрозуміти митця як індивідуальність, спонукатимуть до осмисленого й емоційного сприйняття творчості, сприятимуть зацікавленості людською і творчою долею Купріна, формуватимуть особистісне ставлення до його певних рис характеру, кредо, захоплень, а найголовніше, будуть першим кроком до розуміння творчості.

Література

1. Афанасьев В. Н. Александр Иванович Куприн. - М.: Худ. лит., 1972. – 173с.
2. Берков П.Н. Александр Иванович Куприн. Критико-биографический очерк. – М., 1956. – 193с.
3. «Зарубіжна література. 5-11 клас», Програм для середньої загальноосвітньої школи. 5-11 клас, за ред. Д. Затонського // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2002. - №7. – С.45.
4. Киселев Б. Рассказы о Куприне. М., Советский писатель, 1994. – 204с.
5. Куприн А. И. Собрание сочинений . В 9-ти томах. Под общ. ред. Н. Н. Акоповой и др. – Т.7: Произведения 1915-1929. Под общ. ред. Н. Н. Акоповой, Ф. И. Кулешова и др.– М.: Худож. лит., 1973. – 623с.
6. Куприн А. И. Собрание сочинений. В 9-ти томах. Под общ. ред. Н. Н. Акоповой и др. – Т.8: Произведения 1929 - 1937. Под общ. ред. Н. Н. Акоповой, Ф. И. Кулешова и др.– М.: Худож. лит., 1973. – 624с.
7. Куприн А. И. Собрание сочинений в . В 9-ти томах. Под общ. ред. Н. Н. Акоповой и др. – Т.9.: Воспоминания, статьи, рецензии, заметки. Сост., подгот. Текста и примеч. Ф. Кулешова.– М.: Худож. Лит., 1973. – 336с.
8. Куприна-Иорданская М. К. Годы молодости. Воспоминания о А. И. Куприне. – М.: Сов. писатель, 1960. – 240с.
9. Куприна К. А. Куприн – мой отец. – М.: Сов. Россия, 1971. – 256с.
10. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах освіти. – К.: Ленвіт, 2007. – 365с.